

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 5, 2015

[Назад](#)

[Головна](#)

УДК 658.14./17

С. В. Добринь,
к. е. н. доцент кафедри фінансів,
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

S. V. Dobryn,
PhD, Associate professor
of the Department of
, S. Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv

FINANCIAL RISK MANAGEMENT OF ENTERPRISE

Особливе місце в аналізі та управлінні ризиками підприємства посідає система моніторингу фінансових ризиків, через яку відбувається узгодження та координація різноспрямованих заходів щодо мінімізації фінансових втрат для ефективного досягнення цілей і вирішення завдань, які ставить перед собою підприємство у цій сфері під тиском дії різноспрямованих чинників трансформації зовнішнього та внутрішнього середовищ. Система моніторингу фінансових ризиків являє собою сукупність інформаційно-аналітичних та контрольних заходів щодо управління фінансовими ризиками зміст яких полягає у зборі та обробці необхідної інформації про динаміку змін відповідних показників, а також надання результатів для аналізу відхилень, оцінки їхнього впливу на рівень витрат підприємства, генерації та реалізації належних управлінських рішень, необхідних для оперативного та повного пристосування підприємства до змін зовнішніх та внутрішніх умов господарювання.

A special place of the analysis and management of enterprise risk monitoring system takes the financial risk, through which the harmonization and coordination of countervailing measures to minimize financial losses for the effective achievement of goals and objectives, which poses a company in this field of action under pressure countervailing factors external and transformation domestic environments. Financial risk monitoring system is a set of information-analytical and control measures for financial risk management content of which is to collect and process the necessary information about the dynamics of changes in relevant indicators and to provide results for the variance analysis, assessment of their impact on the level of expenses, and generating implement appropriate management decisions required for rapid and complete enterprise adjustment to changes in external and internal economic conditions.

Ключові слова: фактор ризику, фінансовий ризик, внутрішнє середовище, зовнішнє середовище, моніторинг, система моніторингу фінансових ризиків, профіль ризику.

Keywords: risk factor, financial risk, internal environment, external environment, monitoring, system for monitoring financial risks, the risk profile.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання вітчизняні підприємства змушені постійно шукати шляхи збільшення фінансових ресурсів, а також самостійно вирішувати питання щодо пошуку нових ринків збуту, оновлення асортименту продукції, модернізації виробництва та ін. За для реалізації подібних кроків не завжди достатньо тільки залучення додаткових капітальних вкладень. Дуже часто підприємства стикаються із низкою факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, які здійснюють негативний вплив на фінансово-економічну діяльність всього підприємства та стають причиною виникнення певних видів ризиків, що призводять до значних фінансових втрат.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. В сучасній економічній літературі питанням аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища приділяють багато вітчизняних та зарубіжних вчених [2, 5, 6]. Також досліджуються причини виникнення фінансово-економічних ризиків, пов'язаних із діяльністю вітчизняних підприємств [1, 3, 4]. Однак в подібних дослідженнях майже не розглядається причинно-наслідковий зв'язок між впливом факторів та появою певних фінансових ризиків.

Мета дослідження. Провести аналіз сутності та складових факторів ризику для побудови комплексної системи моніторингу фінансових ризиків підприємства, яка надасть можливості швидкого і адекватного реагування на непередбачувані події, викликані змінами зовнішніх та внутрішніх умов господарювання.

Виклад основного матеріалу. В процесі реалізації своєї діяльності, підприємства дуже часто стикаються із певними непередбаченими втратами. При подальшому аналізі можливих причин такого результату виокремлюється ряд факторів, негативний вплив яких призвів до отриманих збитків. Подібна ситуація свідчить про те, що в процесі прийняття управлінських рішень не було проведено значного аналізу імовірних причин негативного впливу. Особливо враховуючи те, що найчастіше підприємства систематично стикаються з певним видом ризиків. Наприклад, втратами через стрімке та тривале зростання рівня інфляції, або через значні коливання курсів валют, тощо. Зазначені чинники, переважно відносяться до групи фінансових ризиків. Отже, в такому випадку доцільним є проведення аналізу сукупності факторів ризику, що призводять до настання значних фінансових втрат.

В ході дослідження факторів зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, можливо передбачити негативний вплив певних факторів і таким чином виокремити низку негативних чинників, тобто сформувати комплексну систему факторів ризику.

Таким чином, фактор ризику в економічній сфері – це група чинників, або їх складові, які сприяють виникненню негативного кінцевого фінансово-економічного результату. Тобто, фактор ризику – це узагальнююче поняття для тих чинників, що не є безпосередньо причиною кінцевого негативного результату, але збільшують вірогідність виникнення певних ризиків та фінансових втрат.

На практиці, для зниження негативного впливу ризиків не достатньо провести тільки аналіз імовірних факторів ризику, необхідно побудувати комплексну систему управління, яка б охоплювала всі складові моніторингу ризиків, таких як визначення типу ризиків, імовірності їх настання, прийняття управлінських рішень та аналізу отриманих результатів.

Система моніторингу фінансових ризиків являє собою сукупність інформаційно-аналітичних та контрольних заходів щодо управління фінансовими ризиками зміст яких полягає у зборі та обробці необхідної інформації про динаміку змін відповідних показників, а також надання результатів для аналізу відхилень, оцінки

їхнього впливу на рівень витрат підприємства, генерації та реалізації належних управлінських рішень, необхідних для оперативного та повного пристосування підприємства до змін зовнішніх та внутрішніх умов господарювання.

Функціональне наповнення системи моніторингу фінансових ризиків має бути більш широким, ніж простий комплекс заходів із відстеження умов господарського середовища. Тобто, дієвість функціонування системи моніторингу, буде забезпечуватися прогностно-діагностичною спрямованістю усіх операцій, що будуть виконуватися в межах реалізації інформаційно-аналітичних процедур.

При цьому важливого значення набуває необхідність структуризації інформаційної бази відносно повного висвітлення та класифікації усіх факторів ризику, що мають бути враховані при побудові системи моніторингу, а також встановлення характеру й закономірностей зміни інтенсивності взаємного впливу цих факторів фінансового ризику на діяльність підприємства у цілому та один на одного зокрема.

На рис. 1 представлена комплексна система моніторингу фінансових ризиків підприємства, яка враховує основні цілі підприємства, ймовірні відхилення в якісних та кількісних характеристиках фінансових ризиків.

В табл. 1 представлена характеристика ключових блоків системи моніторингу фінансових ризиків підприємства, а також надані певні методичні рекомендації щодо побудови такої системи та переліку управлінських дій для її ефективного впровадження.

Система моніторингу фінансовими ризиками (рис. 1) являє собою комплекс основних стадій аналізу фінансових ризиків, що визначає спрямованість та глибину впливу фінансових ризиків на діяльність підприємства, складовими елементами якої є: визначення типу ризиків за сферою виникнення, характером та глибиною прояву; оцінка якісних та кількісних параметрів ризику; вибір ймовірних управлінських рішень щодо мінімізації негативного впливу ризику; оцінка результатів та ефективності управління фінансовими ризиками.

Отже, при аналізі факторів зовнішнього та внутрішнього середовища можливо виокремити ті чинники, які можуть здійснити найбільший негативний вплив на фінансовий стан підприємства. Сукупність таких чинників, або їх складових утворюють систему факторів фінансового ризику (рис. 1, п.1.1).

Аналізуючи основні складові фінансового ризику доцільно розглядати їх в залежності від джерела виникнення, тобто чи спричинена їх поява впливом зовнішнього середовища, або навпаки, викликана безпосередньою діяльністю самого підприємства [2].

До чинників фінансового ризику зовнішнього середовища доцільно віднести: рівень інфляції; коливання валютних курсів; кредитна політика держави; інвестиційний клімат (країни, галузі, регіону); система оподаткування; система митного регулювання (рис. 1, п.1.2).

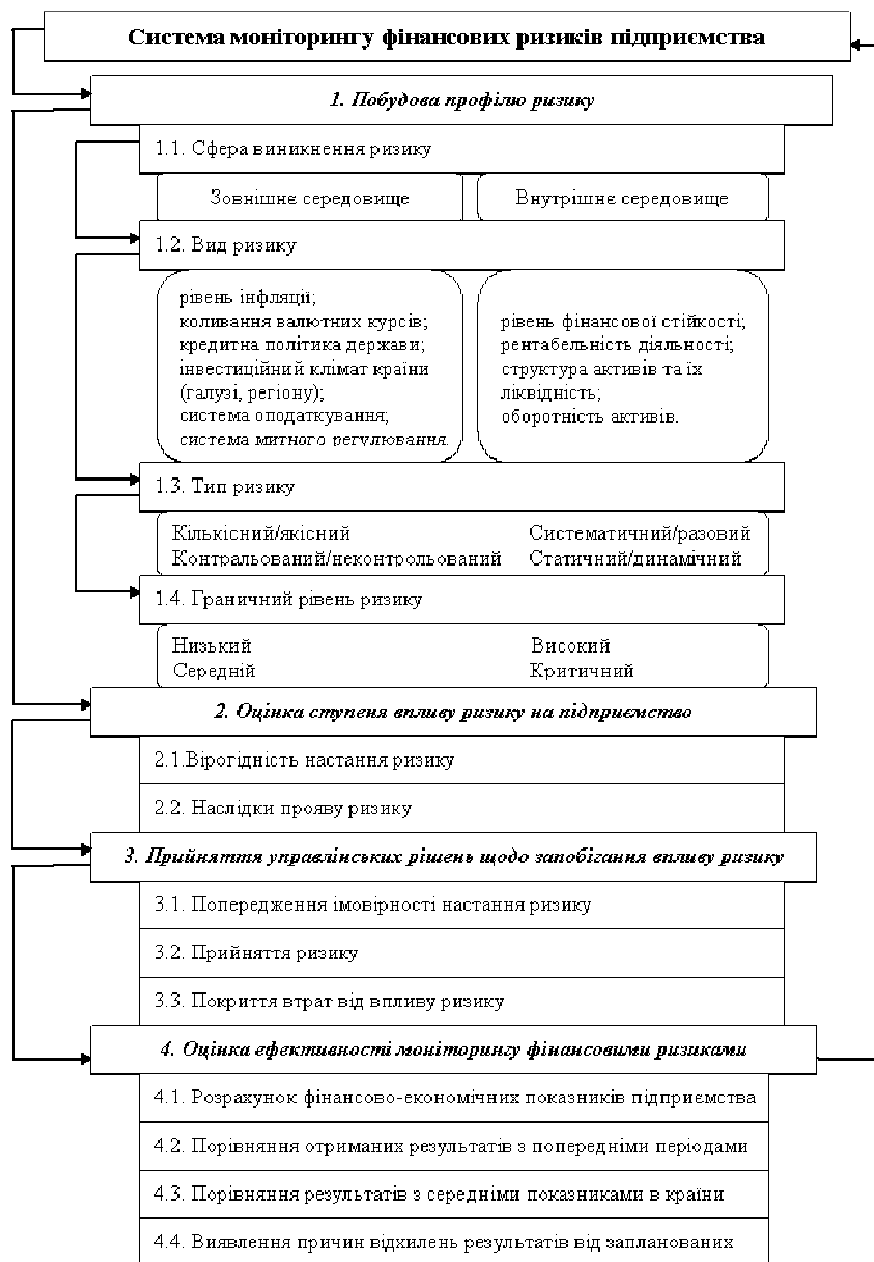

Рис. 1. Система моніторингу фінансових ризиків підприємства

Таблиця 1.
Характеристика ключових блоків системи моніторингу фінансових ризиків підприємства

Назва основного блоку	Складові основного блоку	Характеристика та рекомендації
1. Побудова профілю ризику	1.1. Сфера виникнення ризику	Провести поглиблений аналіз факторів зовнішнього та внутрішнього середовища
	1.2. Вид ризику	Із виявленого в п.1.1. різноманіття факторів виокремити низку факторів, що є ключовими для самого підприємства.
	1.3. та 1.4. Тип ризику та граничний рівень ризику	Для впровадження таких заходів та визначення необхідних параметрів доцільно використання експертного методу
2. Оцінка ступеня впливу ризику на підприємство	2.1. та 2.2. Вірогідність настання ризику та наслідки прояву ризику	Доцільно побудувати модель впливу ризику, де основними параметрами будуть виступати вірогідність настання та імовірні наслідки прояву ризику
3. Прийняття управлінських рішень щодо запобігання впливу ризику	3.1. Попередження імовірності настання ризику	Страховання ризиків та зазначення необхідних положень у відповідних угодах, розпорядничих документах тощо.
	3.2. Прийняття ризику	Забезпечення підприємства певними фінансовими резервами для покриття допустимого негативного впливу ризику в разі неможливості уникнення.
	3.3. Покриття втрат від впливу ризику	Покриття фінансових втрат від передчасно непередбаченого негативного впливу фактору
4. Оцінка ефективності моніторингу фінансовими ризиками	4.1 Розрахунок фінансово-економічних показників підприємства	Визначення та проведення розрахунку необхідних фінансово-аналітичних показників, виявлених в ході аналізу факторів в п.1-3.
	4.2. та 4.3. Порівняння отриманих результатів з попередніми періодами та з середніми показниками в країні	Аналіз результатів розрахунків з даними попередніх років або з показником-еталоном, яким може виступати середнє значення показника в галузі, в країні, або зіставлення із аналогічними значеннями підприємств-конкурентів.
	4.4. Виявлення причин відхилень результатів від запланованих	Виявлення причин відхилення показників від запланованих параметрів та настання фінансових втрат через вплив факторів фінансового ризику. На управлінському рівні вжити відповідних заходів для усунення та запобігання в подальшому подібних прорахунків.

Зазначені чинники мають вагомий вплив на діяльність підприємства, оскільки від їх коливань залежить вартість сировини, комплектуючих та матеріалів; втрати через курсову різницю національної та іноземної валют й системи митного регулювання, особливо якщо підприємство активно розвиває міжнародні торговельні зв'язки; кредитна політика впливає через коливання процентних ставок на кредитні ресурси; інвестиційний клімат створює умови для залучення додаткових фінансових ресурсів на розвиток та модернізацію діяльності підприємства; податкове навантаження впливає на загальний фінансовий стан підприємства.

До чинників фінансового ризику внутрішнього середовища доцільно віднести всі основні показники, що характеризують фінансово-економічний стан підприємства: рівень фінансової стійкості, рентабельність діяльності, структура активів та їх ліквідність, оборотність активів, тощо (рис. 1, п.1.2).

Визначивши основні складові фінансового ризику стає можливим побудувати профіль фінансового ризику. Для цього необхідно визначити тип та граничний рівень ризику (рис. 1, п.1.3 та 1.4) [3, с.51].

Із застосуванням експертних методів аналізу ризиків можливо визначити вірогідність настання та наслідки прояву певного фактора фінансового ризику (рис. 1, п.2.1 та 2.2) [1, 4].

На стадії прийняття управлінських рішень щодо запобігання впливу ризику слід зазначити, що забезпечення гнучкості функціонування системи моніторингу посилюється різноспрямованим характером функціонування цієї системи. Користувачами інформаційно-аналітичної інформації можуть виступати працівники різних функціональних підрозділів, з різною мірою відповідальності та різними управлінськими повноваженнями (рис. 1, п.1.1-3.3).

Крім того, побудова організаційного забезпечення системи моніторингу на етапі прийняття управлінських рішень щодо запобігання впливу ризику має відповідати розподілу повноважень між виконавцями, а також враховувати та відповідати концептуальному підходу, якого підприємство дотримується як при формуванні структури моніторингу, так і в процесі розробки загальної системи управління.

Внутрішня цілісність та повнота охопту системи моніторингу фінансових ризиків підприємства суттєво залежать від вибору нормативно-методичної бази, що використовується при проведенні моніторингу (рис. 1, п.4.1-4.4). Застосування відповідних розрахунково-аналітичних показників, їх склад та порядок розрахунку визначають міру відповідності висновків щодо отриманих результатів, або здатності вчасно виявити наявність будь-яких відхилень від параметрів, передбачених планами підприємства.

В тому разі, якщо фінансова-економічна діяльність підприємства постійно піддається впливу дій факторів, коливання яких проблематично заздалегідь передбачити відповідну нормативно-методичну базу доцільно доповнити певною системою заходів, до використання якої слід вдаватися при настанні певних обставин, наприклад, при перевищенні меж припустимих коливань відповідних факторів фінансового ризику.

Швидкість реагування системи моніторингу на виникнення непередбачуваних подій є однією з найважливіших властивостей. Зміст такої властивості полягає у визначенні в поточний момент часу характеру цілей та завдань, поставлених в системі планів підприємства, та наявних у розпорядженні підприємства фінансових ресурсів. Від системи моніторингу в даному випадку очікується визначення конкретних відхилень у стані факторів впливу, причин настання такого роду відхилень, а також оперативне визначення конкретних наслідків, що можуть виникнути в результаті подібних відхилень.

Здійснення оперативного контролю за виконанням планових показників є основною ланкою в системі регулювання, оскільки виражає стан надходження фінансових ресурсів та ритмічність виробництва у порівнянні з запланованими параметрами. Отже, здійснення такого контролю має відбуватися синхронно до протікання виробничого процесу та має виступати джерелом отримання належної інформації для обґрунтування управлінських рішень вздовж усієї вертикалі управління фінансовими ризиками. Неабияке значення при цьому має оперативність отримання та прозорість передачі інформації про стан і наслідки впливу фінансових факторів.

Висновки. Описані вище концептуальні засади побудови системи моніторингу фінансових ризиків підприємства визначають дану систему як, комплексу дій, що здатні швидко і адекватно реагувати на непередбачувані події. Запорукою досягнення такої гнучкості виступає не тільки оперативність здійснення контрольних, облікових, аналітичних процедур, а насамперед урахування циклічності розвитку більшості економічних процесів, в основі розгортання яких можна визначити послідовність повторюваних ситуацій, що змінюють одна одну відповідно до певних об'єктивних закономірностей.

Таким чином, об'єктом обов'язкового аналізу та дослідження в системі моніторингу на рівні із конкретними змінами умов фінансово-економічної діяльності підприємства слід вважати також кількісні та якісні параметри описаних закономірностей.

Література.

- Гріщенко А.О. Експертний метод оцінки фінансових ризиків / А.О. Гріщенко. // Науково-технічний збірник «Комунальне господарство міст». – 2012. – №106. – С. 304-313.
- Добрынь С.В. Анализ факторов, влияющих на развитие кооперационных связей предприятия / С.В. Добрынь // Экономика: проблемы теории та практики: зб. наук. праць. – 2006. – №211. – С. 781-788.
- Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання: навч. посібник / Л.І. Донець. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312с.

4. Кожухівський А.Д. Експертний метод моделювання профілю ризиків / А.Д. Кожухівський, В.О. Занора, А.І. Боркун, Ю.М. Пальоний, Т.А. Пальона. // Математичне моделювання та обчислювальні методи, управління проектами. – 2009. – №3. – С.31-35.
5. Колпаков В.М. Теория и практика принятия управленческих решений: учеб. пособие / В.М. Колпаков – [2-е изд., перераб. и доп.]. – К.: МАУП, 2004. – 504с.
6. Назарова Г.В. Організаційні структури управління корпораціями: монографія / Г.В. Назарова. – [2 вид., доп. і перероб.]. – Х.: ВД «ИНЖЕК», 2004. – 420с.

References.

1. Gryshchenko, A.O. (2012), "Expert method of assessing financial risk", *Naykovo-tehnichnij zbirnik "Komunalne gospodarstvo mist"*, vol. 106, pp. 304-313.
2. Dobryn, S.V. (2006), "Analysis of factors affecting the development of cooperative ties companies", *Ekonomika: problemi teorii ta praktiki: zb. nauk. praz*, vol. 211, pp. 781-788.
3. Donets, L.I. (2006), *Ekonomichni riziki ta metody jih vumiruvannya* [Economic risks and methods of measurement], Zhentr navchalnoji literatyri, Kyiv, Ukraine.
4. Kozhukhivskij, A.D., Zanova, V.A., Borkun, A.I., Paloniy, Y.M. and Palona, T.A. (2009), "Expert method of modeling risk profile", *Matematychno modeluvannya ta obchislvalni metody, upravlinnya proektami*, vol. 3, pp. 31-35.
5. Kolpakov, V.M. (2004), *Teoriya i praktika prinyatiya upravlencheskih reshenij* [Theory and practice of management decision-making], 2nd ed, MAUP, Kyiv, Ukraine.
6. Nazarova, G.V. (2004), *Organizatsijni strukturi upravlinnya korporacijami* [Organizational structure of corporations], 2nd ed, VD "INZEK", Kharkiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"